

Dějiny Králicka 2

Od ČSR k ČR

Michal Kos

Sudetenland, nebo ČSR? (1918)

Králičtí se připravovali na vznik provincie Sudetenland, která měla být zahrnuta do vznikajícího Německého Rakouska. Králicko však připadlo ČSR a ta se ho nehodlala vzdát. Do Králik 15. prosince napochodovala československá vojenská jednotka a snahám místního obyvatelstva připojit se k Rakousku zamezila.

Od spolupráce k nacionalismu (20. léta)

Začátkem 20. let se situace začala uklidňovat. Byla překonána hospodářská krize a německé stranyⁱ v Králikách začaly spolupracovat na politickém dění v nové republice. Narůstala síla levicových stran.ⁱⁱ

Na konci 20. let přišla další hospodářská krize, propouštělo se a přišly dělnické protesty. Vzrůstal německý nacionalismus.ⁱⁱⁱ

Iredenda* (30. léta)

Po nástupu A. Hitlera do říšského kancléřství v r. 1933 zesílily i v Králikách snahy o připojení českého pohraničí k Německu. Kvůli obavám z války se v Králikách v r. 1935 naplno rozběhla výstavba pohraničního opevnění. ČSR měla stále poměrně velkou podporu obyvatel – oslav narozenin T. G. M. v r. 1936 se na Střelnici zúčastnilo 600 lidí a obdobné množství se sešlo i na státní svátek 28. října.

SdP

1. února r. 1935 se na Střelnici konala schůze nacionalistické Sudetendeutsche Heimatfront (SHF)^{**}, avšak musela být pro přílišnou vřavu mezi nacionalisty, sociálními demokraty a komunisty rozpuštěna.

Na schůzi 26. 3. 1935, kde se jednalo o přeměně SHF na SdP (Sudetendeutsche Partei^{***}), dorazil sám Konrád Henlein⁺. Ve volbách do parlamentu ČSR v r. 1935 vyhrála SdP, přičemž v Králikách jí svůj hlas odevzdalo 1 002 voličů.

10. dubna r. 1938 si Rakousko odhlasovalo připojení k Německu neboli *anšlus*. V Králikách se poté rozpustily Německá živnostenská strana, Německá křesťansko sociální strana lidová a Německý svaz zemědělců a venkovských živností a jejich předsedové vstoupili do SdP. Sudetoněmecké straně záhy přibylo cca 1 000 nových členů.⁺⁺ Na 1. máje se tentokrát konaly dva průvody: v 10.00 vyšli komunističtí a sociálně demokratičtí dělníci

ⁱ Německá sociálně demokratická strana dělnická v ČSR, Německá strana křesťansko sociální a lidová, Německý svaz zemědělců a venkovských živností.

ⁱⁱ Sociální demokracie a KSČ; okresní hejtmanství v lednu 1921 zrušilo veřejnou schůzi s programem „Rosa Luxemburgová a Karl Liebknecht“, ale již v únoru téhož roku byla v Králikách založena místní organizace KSČ.

ⁱⁱⁱ Nacionalistické strany v Králikách před vznikem SHF (SdP) byly *Německá národní strana* a *Německá národně socialistická strana dělnická* (DNSAP).

* *Iredenda* – snaha o připojení části území jednoho státu k území jiného státu.

** *Sudetoněmecká vlastenecká fronta* – v Králikách vznikla po zákazu předchozích německých nacionalistických stran v r. 1933.

*** *Sudetoněmecká strana*.

+ *Konrád Henlein* (*1898 Vratislavice nad Nisou) – vůdce SdP. Norimberským tribunálem byl označen jako válečný zločinec. 10. 5. 1945 spáchal sebevraždu v plzeňském vězení.

++ V kronice se píše: „*Výbuch německy uvědomělého smýšlení nelze už zadržet. Všeobecně se zdraví německým pozdravem – zdviženou pravicí*“ (*Pamětní kniha obce Králiky: 1927–1945*, s. 189.)

společně s českou menšinou (800 účastníků) a v 11.00 se dal do pohybu průvod SdP (přes 4 000 účastníků z Králík a okolí).

21. května 1938 se měl u příležitosti slunovratu konat průvod německých nacionalistů s pochodněmi, ale byl zakázán. 25. července se pak ve Vratislavi konal sjezd turnerůⁱ, na kterém vystoupil Adolf Hitler po boku s Konrádem Henleinem. Sjezdu se zúčastnilo také asi 50 příznivců SdP z Králík. Právě zde zaznělo poprvé veřejně skandování: „*My chceme domů do říše!*“¹

Před Mnichovem

V Králíkách vládl strach z blížící se války. Němci odcházeli za hranice, Češi do vnitrozemí. 23. září byla vyhlášena všeobecná mobilizace. Napjatou situaci výstižně charakterizuje kronikář: „*Kdo může, opouští toto město v údolí smrti.*“² Po Králíkách chodily „pořádkové“ hlídky komunistů se sociálními demokraty a vyhrožovaly nacionalistům krvavou lázní. Po nocích se ozývaly výstřely vypálené na české občany.

30. září byla podepsána mnichovská dohoda. Šokované české obyvatelstvo opouští město, vojáci pevnosti.

Králíky v Říši (1938–1945)

Od nadšení k deziluzi

Wehrmacht do Králík dorazil 10. října a brzy se začalo se zaváděním německé správy.ⁱⁱ 5. prosince r. 1938 dorazil do Králík i A. Hitler se špičkami wehrmachtuⁱⁱⁱ, aby si prohlédli pevnosti.

Od 15. září 1939 byly zavedeny potravinové lístky; Králíky v té době byly vykoupeny od Němců příjíždějících zpoza původních hranic.

V srpnu 1942 byly u tzv. elektrárny vystavěny baráky pro anglické zajatce, kteří měli pracovat v podniku FAMO, který sídlil v původní textilce Walter; za války se zde vyráběly vrtule pro německá letadla, zatímco ve tkalcovně Schroll se šily uniformy.

V r. 1943 začaly přicházet rodiny z vybombardovaných německých měst.

Roku 1944 se začaly stavět tři baráky na Výšině, kde měl být vybudován koncentrační tábor pro 800 vězňů. Ke konci roku 1944 městem prošlo 5 260 uprchlíků.

V únoru roku 1945 přišlo do Králík německé vojsko a zahájilo budování protitankových překážek.

Květen

Zpráva o smrti A. Hitlera 30. dubna vyvolala zděšení; začátkem května zavládla bezradnost. 4. května byla nařízena evakuace, ale cesty blokovali jiní uprchlíci. Obyvatelstvo začalo vyvěšovat bílé vlajky. Německá posádka odešla a Králíky se měly prohlásit za otevřené město.

9. května v 8.00 do Králík dorazil oddíl SS a obsadil přístupové komunikace. Od Červené Vody přijela hlídka Rudé armády s bílým praporem – dva rudoarmějce Němci zabili a jednoho zajali; později byl nalezen mrtvý u továrny FAMO. Příslušníci SS pak s Rudou armádou svedli dvě potyčky u Prostřední a Dolní Lipky, při nichž mělo padnout asi 60 esesmanů.

11. května se ve hřbitovní kapli oběsil starosta Rudolf Poppe. Nebyla to jediná sebevražda. Německé obyvatelstvo utíkalo z města nebo vyčkávalo, co se s ním bude dít dále.

Králíčtí Češi narychlo utvořili národní výbor a začali organizovat nejnnutnější práce jako úklid odhozené munice, výzbroje a někde i zdechlin koní. Koncem května pak vznikla místní správní komise.

ⁱ Turneři – členové tělovýchovného spolku *Turnverein*.

¹ *Pamětní kniha obce Králíky: 1927–1945*, s. 201.

² Tamtéž.

ⁱⁱ V Lanškrouně sídlilo Gestapo, v Králíkách NSDAP.

ⁱⁱⁱ Ernst Udet, W. von Brauchitsch, W. Keitel.

České Králiky (vývoj po roce 1945)

Výměna obyvatelstva

V červnu nastal příliv nových osídlenců z vnitrozemí. Po volbách usedlo v národním výboru 14 komunistů, 6 sociálních demokratů, 6 národních socialistů a 4 lidovci. Tím byla nastoupena cesta k budování socialismu.¹

V r. 1946 probíhal odsun Němců. Zůstalo asi 80 rodin, převážně šlo o odborné pracovníky místních textílek.¹

Po únoru 1948

Akční výbor Národní fronty vyvíjel činnost proti osobám s „reakčním myšlením“ⁱⁱ. V r. 1949 byl založen místní komunální podnik, ve kterém se do roku 1951 sloučilo 31 živností. Do r. 1952 se však jen 12 z 50 králických rolníků přihlásilo do JZD; naproti tomu v r. 1960 už v Králikách neexistoval žádný soukromý zemědělec.

Srpen 1968

O náladě v Králikách píše kronikář: „[...] reakce obyvatelstva byla právě taková jako jinde: zprvu bezradnost a nakupovací horečka, potom hněv, který se projevoval nápisy a hesly na budovách a výkladních skříních. Byly to nápisy dvojího druhu: jedny slibovaly věrnost dosavadní vládě a jejímu programu, druhé posílaly okupanty domů. Vznikl chaos hospodářský, politický, společenský, ale hlavně chaos v našich hlavách. Nikdo nevěděl, co si o tom má myslet, jak si to vysvětlit. Po léta jsme slyšeli (a věřili tomu), že Sovětský svaz je náš nejlepší přítel, zakládali jsme svazy československo-sovětského přátelství, turisté ze Sov. svazu byli našimi nejmilejšími hosty, a najednou takový obrat. To, že jsme se docela legálně způsobem zbavili několika nežádoucích a neoblíbených politiků a že jsme veřejně pranýřovali nespravedlivé protizákonné rozsudky, to přece nemohlo být pravou příčinou vojenského obsazení našeho státu. Co se oficiálně prohlašovalo za důvod obsazení, totiž ochrana před kontrarevolucí, tomu nikdo nevěřil.“²

Odzbrojení, perestrojka, glasnost' (80. léta)

O odzbrojení

„Do roku 1988 vstupuje lidstvo s novými nadějemi a to zejména v oblasti mírového úsilí. To co bylo v prosinci loňského roku dosaženo je třeba dále rozvíjet a to tak, aby v letošním roce došlo k podpisu dohody, která sníží počet strategických zbraní o padesát procent. To znamená ponechat ve výzbroji jen šest tisíc bojových hlavic na každé straně. To bude snad podepsáno při návštěvě prezidenta Reagana v Moskvě, která se má uskutečnit v první polovině roku 1988.

Američané však nadále pokračují v projektu „strategické obranné iniciativy a ve výzkumech, které mají zatáhnout zbraně i do vesmíru. Lidstvo má před sebou ještě moc velký kus cesty, kdy si bude moci od válečné hrozby zcela oddechnout.“³

O přestavbě

„Děni v samotné naší vlasti je pod vlivem připravované přestavby hospodářského mechanismu u nás. Živý zájem o naši hospodářskou reformu projevují všichni naši občané, protože se bezprostředně každého z nás týká. Celý problém se však dá vysvětlit až moc jednoduše: „Jak budeme pracovat, tak se budeme i mít!“⁴

¹ Čermák, 1964, s. 39.

ⁱ Zajímavý článek *Malá vražda z Horní Lipky* o poválečném dění na Králicku je dostupný na <http://fertek.blog.respekt.ihned.cz/c1-48284370-mala-vrazda-z-horni-lipky>.

ⁱⁱ Lidé s reakčním myšlením. Lidé, kteří odmítali znárodnování, kolektivizaci a politický vývoj po roce 1948. 2 *Kronika města Králiky I 1945–1968*, s. 556–557.

3 *Kronika města Králiky XII 1987–1988*, s. 211.

4 Tamtéž.

Od sametové revoluce k rozpadu ČSFR (1989–1992)

Ohlasy na dění v listopadu r. 1989 lze zpočátku označit jako zdrženlivé. 27. listopadu byla zorganizována generální stávka a ustavilo se Občanské fórum (OF). 8. prosince dorazili pražští studenti¹ a konalo se fórum v kostele sv. Michaela archanděla, kde se k OF připojilo 628 občanů.

Česká republika (1993→)

Oslavy Nového roku 1993 nebyly bouřlivější než jindy; rozpad federace byl očekáván. Obyvatelstvo zajímala spíše hospodářská situace; naděje se vkládaly do stále ještě probíhající privatizace. Euforii nepřinesla ani následná volba prezidenta, podle uspořádané ankety se obyvatelstvo Králík dělilo do tří skupin: 1.) spokojeni s V. Havlem (většina), 2.) přáli si někoho jiného, 3.) o volbu se nezajímali.

Použitá literatura

ČERMÁK, Josef. *Stručné dějiny Králík*. Králíky 1964. (Archiv MM Králíky.)

HOLUB, Ota. *Třicátá pátá hraniční oblast*. Vyd. 1. Hradec Králové: Kruh, 1983. 307 s.

KOS, M. *Rok 1938 na Králicku: od vzniku ČSR po mnichovskou dohodu*. Brno, 2007. (Archiv MM Králíky.)

MUSIL, František. *Dějiny Králicka*. Vyd. 1. V Dolní Lipce: A. Juránek, 2000, 184 s., [26] s. obr. příl.

Pamětní kniha obce Králíky: 1927–1945. Králíky. (Z německého originálu *Gedenkbuch Stadtgemeinde Grulich* přeložil J. Vašátko. Fotoreprint manuskriptu z archivu MM Králíky.)

Náhrada kroniky: 1989, 1990, 1991, 1992. Králíky. (Sborník manuskriptů, strojopisů, novinových článků a dalších příloh uložený v archivu MM Králíky.)

Východočeské archivy: oficiální stránky archivů královéhradeckého a pardubického kraje [online]. Státní okresní archiv Ústí n Orlicí, 2013 [cit. 2013-03-16]. Dostupné z: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-usti/?adresar=CZ_225204010_2078_x00003&nadpis=CZ_225204010_2078_x00003&strana=1 (Kronika města Králíky I. 1945–1968)

Východočeské archivy: oficiální stránky archivů královéhradeckého a pardubického kraje [online]. Státní okresní archiv Ústí n Orlicí, 2013 [cit. 2013-03-16]. Dostupné z: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-usti/?adresar=CZ_225204010_2078_x00003&nadpis=CZ_225204010_2078_x00003&strana=1 (Kronika města Králíky VII. 1987–1988)

Východočeské archivy: oficiální stránky archivů královéhradeckého a pardubického kraje [online]. Státní okresní archiv Ústí n Orlicí, 2013 [cit. 2013-03-16]. Dostupné z: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-usti/?adresar=CZ_225204010_2078_x00003&nadpis=CZ_225204010_2078_x00003&strana=1 (Kronika města Králíky VIII. 1993–2000)

Východočeské archivy: oficiální stránky archivů královéhradeckého a pardubického kraje [online]. Státní okresní archiv Ústí n Orlicí, 2013 [cit. 2013-03-16]. Dostupné z: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-usti/?adresar=CZ_225204010_2078_x00003&nadpis=CZ_225204010_2078_x00003&strana=1 (Kronika města Králíky IX. 2001–2004)

Východočeské archivy: oficiální stránky archivů královéhradeckého a pardubického kraje [online]. Státní okresní archiv Ústí n Orlicí, 2013 [cit. 2013-03-16]. Dostupné z: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-usti/?adresar=CZ_225204010_2078_x00003&nadpis=CZ_225204010_2078_x00003&strana=1 (Kronika města Králíky X. 2004–2006)

¹ Se studenty Právnické fakulty UK dorazil i herec Divadla Na Zábradlí O. Pavelka.